

Szandi-Varga Péter⁸³⁵, Kovács Ildikó⁸³⁶, Czippán Katalin⁸³⁷: ELENA – Tapasztalati Tanulás és Oktatás a Természettudatosságért

Absztrakt: Az emberi élet ezer szállal kötődik az élővilághoz, függése tőle vitán felül áll. Az emberi faj része a földi bioszférának, annak meghatározó, de nem elengedhetetlen eleme. Élete a bioszféra egészséges működésétől függ, de a bioszféra megléte nem függ az emberiségtől. A bioszféra tökéletesen működött az ember megjelenése előtt és működni is fog az ember eltűnése után is. Elviükben. Napjaink tapasztalatai azt mutatják, hogy az emberi tevékenységek oly mértékben kiszélesedtek térben és időben egyaránt, hogy azok már a bioszférában, az adott környezeti feltételrendszerekhez sok millió év alatt adaptálódott élő rendszerek stabilitását, sok helyen fennmaradását veszélyeztetik és ez hatványozottan igaz a faj és faj alatti rendszertani kategóriák esetében. Ezekon trendeken keresztül pedig a saját magunk fennmaradásáért szükséges életfeltétel-rendszert sodortuk az irreverzibilis degradáció szélére. Meggondolatlan tevékenységeink következtében, már most sok olyan fajt elvesztettünk, melyeket soha nem hozhatunk vissza az életbe, így a bioszférába mint rendszerbe betöltött szerepüket sem tudjuk pótolni, és közvetlen "gazdasági" hasznukat sem tudjuk kiaknázni. Viszont lehetőségünk van a még velünk élők megmentésére, ezzel saját fennmaradásunk biztosítására. Ennek tudatosítása, az ennek eléréséhez szükséges kompetenciák kialakítása, fejlesztése fennmaradásunk egyik kulcskérdése.

Bevezetés

A Központi Statisztikai Hivatal (KSH), 2011-es Népszámlálási adatai alapján[1] elmondható, hogy az elmúlt 30 évben megfigyelhető csökkenő lélekszáma mellett Magyarországon a lakosság nagy része az ország középső és nyugati részébe koncentrálódott és az utóbbi évben Budapest főváros az ország legsűrűbben lakott területe. Elmondható tehát, hogy a lakosok túlnyomó része az erősen urbanizált területekre, városokba áramlik. Feltételezhető, hogy ezzel párhuzamosan és ennek következtében a természeti környezettel kapcsolatos interakciója egyre jobban leredukálódik. Mindezek arra engednek következtetni, hogy a lakosság zöme nem vagy csak nagyon kis mértékben szerez személyes tapasztalatokat az őt tágabban körülvevő természeti világról. A nemzetközi trendek, egyezmények és irányvonalak ezzel szemben a minél több tapasztalati alapon szerveződött ismeretszerzést preferálják [2]. Csak az a személy képes felelősséggel jó döntéseket hozni bármely kérdésben, aki kellő tapasztalattal rendelkezik az adott kérdéssel kapcsolatban. Nemzetközi dokumentumokban vállalt kötelezettségünk és az emberiség egészének érdeke, hogy a jövő generációiban kialakítsuk azokat a kompetenciákat melyek alkalmassá teszik őket arra, hogy egyéni életükben sikeresek legyenek amellet, hogy döntéseikben, cselekedeteikben a természeti, környezeti értékek iránti felelősség, elkötelezettség messzemenőig megmutatkozzon. A bioszférában rejlő potenciális lehetőségek kiaknázása a mellett, hogy a bioszférának, mint rendszernek zavartalan működését nem bontjuk meg, csak ilyen attitűdök megléte és a mindennapi életrutinban való megmutatkozása mellett lehetséges. Az ELENA [3] Program (Projekt) célja ezen elvek mentén, hogy az élő állatok oktatásba való több órán átívelő, lehetőség szerint multidiszciplináris integrálásával segítse a diákok környezetért érzett felelősségének és tudatos

⁸³⁵ Petzelt József Szakközépiskola és Szakiskola, vargapeter1980@gmail.com

⁸³⁶ Junior Achievement Magyarország Alapítvány, kovacs.ildiko@ejam.hu

⁸³⁷ Bayerische Akademie für Naturschutz und Landschaftspflege (ANL), Katalin.Czippan2@anl.bayern.de

környezethasználatának kialakítását, úgy hogy mindeközben olyan kompetenciáik, kompetenciaelemeik fejlődjenek, melyek a munkaerőpiacon és a gazdaságban is elvártak. Ezzel párhuzamosan kialakítható a diákok biodiverzitás megőrzése iránti szenzibilitás és a munkaerőpiaci igényeknek megfelelő kompetenciafejlesztés.

Az ELENA Projekt

Szervezeti háttér

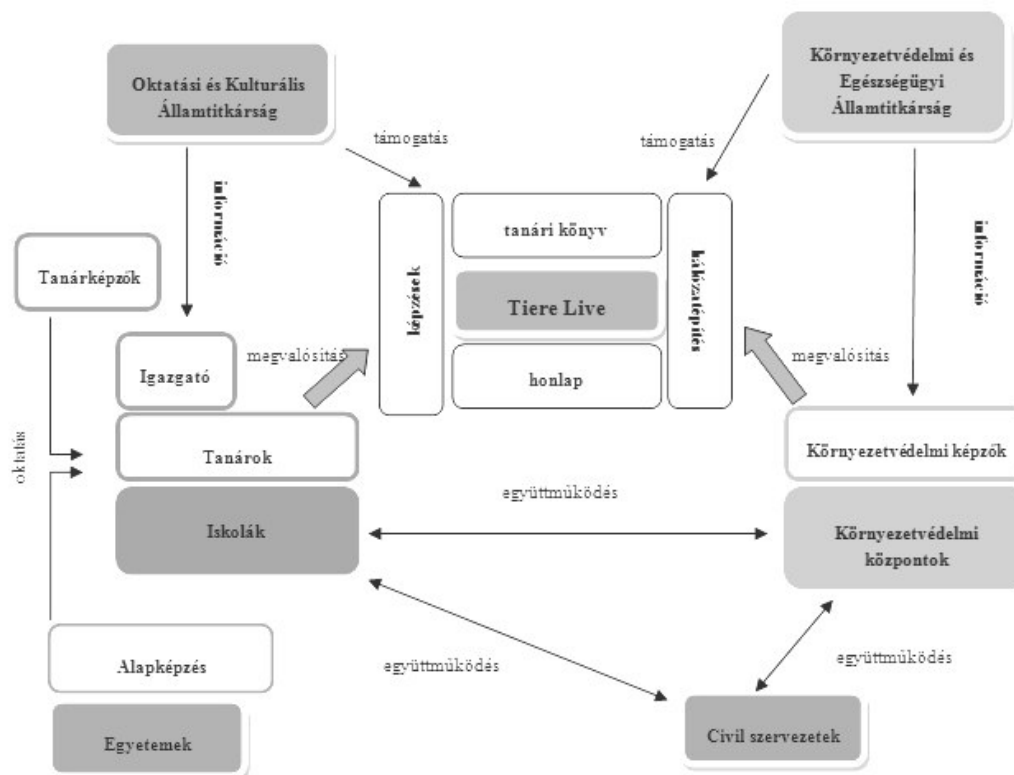
Az ELENA német, magyar, román és grúz partnerek transzeurópai együttműködési projektje, mely 2013 novemberétől 2016 októberéig fut a Comenius Program finanszírozásában. Célja a természettudatosság és a természetért érzett felelősség előmozdítása a munkaerőpiaci kompetenciaigények fejlesztésével összehangoltan. A biodiverzitás a kulcsa az emberiség fennmaradásának, annak pusztulása mindennapi életünket is komolyan befolyásolhatja. Felismerve, hogy mind az egyén, mind a közösség viselkedése illetve gazdasági tevékenysége hatással van a biológiai sokszínűségekre és az ökológiai rendszerek állapotára, az alapvető fenntarthatósági neveléssel párhuzamosan a vállalkozói szellemű oktatást is előtérbe helyeződik.

A projektet Bajor Természetvédelmi és Tájérendezési Akadémia (ANL) vezetésével, 3 Európa Uniós és 1 Unión kívüli ország 11 partnerszervezetének, körülbelül 70 résztvevőjének (gyakorló szakember, oktatásfejlesztő, pedagógus, kutató, természetvédő) aktív együttműködésével fut. Magyarországi tagok a projektben a Rogers Személyközpontú Oktatásért Alapítvány és a Junior Achievement Magyarország. 2014 szeptemberéig a Szegedi Tudományegyetem Juhász Gyula Pedagógusképző Kar volt a hazai koordináló szervezet.

Módszertani háttér

Szakirodalomból tudott, hogy az eredményes, hosszútávú környezeti nevelés és attitűdformálás egyik legjobb eszköze a tapasztalati, élményalapú ismeretszerzés [4]. Számlatan hazai kezdeményezés is kamatoztatja ezt az álláspontot (erdei iskola, erdei óvoda, erdőpedagógia, élménypedagógia, zoopedagógia, állatasszisztált foglalkozás, stb.). Az ANL által szolgáltatott technikai és pedagógiai alapok az úgynevezett „Tiere Live” modulok [5], több mint tíz éves német tapasztalattal rendelkeznek. A „Tiere Live” modulok lényege, hogy a tanórákon az élő állatokkal való közvetlen találkozás során a gyerekekben kialakuljon egyfajta érzelmi kötődés, amely összeköti őket a természettel és az élővilággal. A saját élményen alapuló tanulás nem csupán abban segíti őket, hogy jobban megismerjék és értékeljék ezeket az élőlényeket, hanem felkelti a diákok érdeklődését a biológiai sokféleség és annak megőrzését segítő felelős életvitel iránt, így alakítva ki tartós attitűdbeli változásokat. A kidolgozott modulok 15 különböző állatról szóló fejezettel, mely érinti többek között a kételtűeket, csigákat, ízeltlábúakat, gerinceseket (sün, farkas, tyúk) és több mint 70 különféle tevékenység részletes leírásával az osztályteremben való, a tanulók élőlényekkel való közvetlen kapcsolatán alapuló gyakorlatgyűjtemények. A gyakorlatok lehetőséget biztosítanak a tanulóknak, hogy átéljék a lelkesedést, a „nemszeretem” állatokkal kapcsolatban legyőzzék fenntartásaikat, félelmeiket, végül pedig felelősséget vállaljanak a rájuk bízott állatokért. A „Tiere Live” projekt a Bajor Környezetvédelmi és Egészségügyi Államtitkárság és a Bajor Oktatási és Kulturális Államtitkárság közös támogatásával készült.

A „Tiere Live” projekt modellértékű együttműködéssel (Ábra 1) valósult meg a Bajor Környezetvédelmi és Egészségügyi Államtitkárság és a Bajor Oktatási és Kulturális Államtitkárság között, az érdekelt felek összefogása nagyban hozzájárult a program sikeres megvalósításához.

1. ábra: A Tiere Live megvalósítása Bajorországban

A „Tiere live” minden modulja az alábbi struktúrára szerint épül fel:

- Az állatok biológiai leírása
- A hatályos jogi és higiénés törvények, szabályok
- Kontaktszemélyek elérhetőségei, akik az adott élőlény szakértői és gyakorlatorientált oktatási háttérrel rendelkeznek.
- A tevékenység(ek) leírása(i)

A gyakorlati modulok az alábbi 5 fő cél köré szerveződnek:

- felfedezni a sokféleséget a helyi környezetben
- felelősség kialakítás az élőlények iránt
- rokonszenves és ellenszenves állatok bemutatása amennyiben az adott fajnál ez releváns
- "problémás állatok" társadalmunkban (pl.: farkas, vagy a hód)
- sikeres kivitelezés az osztályteremben

Kiemelt cél ezeken túlmenően, hogy a tevékenységek illeszkedjenek a tantervhez és az iskolatípushoz, illetve, hogy minden egyes tevékenység pontos és megvalósítható leírással legyen ellátva, megjelölve, vagy mellékelve az összes szükséges kelléket (leírás, feladatlap, képek, stb.). Minden gyakorlat el van látva (Ábra 2) különféle jelzésekkel, melyek az adott gyakorlat számát, címét, megvalósíthatósági időintervallumát, iskolafokát (óvoda, általános iskola, középiskola) és nehézségét jelzik.

Nr.	Aktion	Kurzbeschreibung	Sep. Okt. Nov. Dez. Jan. Feb. Mär. Apr. Mai. Jun. Jul. Aug.												DS		Sek. I		Sek. II		L		M		S	
Heuschrecken	A 1	Heuschreckenvielfalt	Artenkenntnis																							
	A 2	Körperbau einer Heuschrecke	Körperbau untersuchen und zeichnen																							
	A 3	Unvollständige Verwandlung der Heuschrecken	temporäre Haltung, unvollständige Verwandlung, Ernährung und Verhalten beobachten																							
	A 4	Heuschreckenschutz	Anregungen zu wissenschaftlichen Arbeitsthemen in der Oberstufe: Ökologie, Gefährdung und Schutz																							
Bienen	A 1	Vielfalt der Bienen und Wespen	Artenkenntnis, Blütenökologie																							
	A 2	Mit Nistgelegenheiten den Bienen und Wespen helfen	Lebensraumsprüche, Hilfsmaßnahmen																							
	A 3	Brutgeschäft der Wildbienen und Wespen	Entwicklung, Lebensweise																							
	A 4	Mit Blütenvielfalt Bienen und Wespen helfen	Nektarquellen, Hilfsmaßnahmen																							
	A 5	Die Honigbiene als Bestäuber	Bestäubung																							
	A 6	Bienen live im Klassenzimmer	Biene als Nutztier, Imkerrei																							
	A 7	Besuch beim Imker	Biene als Nutztier, Imkerrei																							
	A 8	Ein Bienenvolk im Schulhof	Beobachtung des Innenlebens eines Bienenstaates																							
A 1	Entwicklung eines	Vollständige Entwicklung beob-																								

2. ábra: A „Tiere live“ modulok jelzései

Célkitűzés

A Projekt a az alábbi 3 kiemelt kérdésre keresi a választ:

- Hogyan lehet a közoktatásban a biológiai sokféleség védelmére és a felelősségvállalásra nevelni a diákokat az osztályterembe bevitt állatokkal való célzott, aktív foglalkozásokon keresztül?
- Hogyan lehet az ilyen és efféle tapasztalatszerzést beintegrálni a mindennapi pedagógiai munkába?
- Az élő állatokkal szerzett érzelmi tapasztalatok által elősegített viselkedésbeli változások, a kialakított, fejlesztett kompetenciák hogyan és mennyiben tudják elősegíteni a biodiverzitás védelme mellett a diákok jövőbeni sikeres elhelyezkedését a munkaerőpiacon?

Ezen kérdések megválaszolása mentén a Projekt fő célja a fent felvázolt bajor „Tiere live” modulok, a Projektben résztvevő országok közoktatási rendszerébe való adaptálása és a helyi sajátosságoknak megfelelően országonként 3 új állat, modul kidolgozása, azon kompetenciák fejlesztésére fókuszálva, melyeket a Projekt során gazdasági és oktatási szakemberekkel közösen azonosítunk.

Eszköz, módszer

Annak érdekében, hogy a modulok sikeresen adaptálhatók legyenek az egyes országok eltérő közoktatási rendszereibe, minden országban elkészült egy-egy háttér tanulmány, mely:

- az adott ország biodiverzitás megőrzése érdekében tett erőfeszítéseit tárja fel,
- megvizsgálja az élő állatok osztályteremben való „alkalmazásának” jogi feltételeit,
- megvizsgálja az élő állatokkal való aktív, hosszútávú foglalkozások tantervekbe való illeszthetőségének feltételeit és hogy ezek mennyire kompatibilisek az adott ország érvényes oktatási jogszabályaival,
- azonosítja a lehetséges partnereket
- megvizsgálja a tanárképzések megvalósíthatóságának kritériumait
- javaslatot tesz a 3 új modul állataira
- jó gyakorlatokat keres az adott országban, ilyen, vagy ehhez hasonló kezdeményezésekre.

A biológiai sokféleség megőrzéséhez és a munkaerőpiaci kompetenciaigények kielégítéséhez szükséges fejlesztendő kompetenciák körének meghatározás érdekében több napig tartó, többkörös

workshopra és egyeztetésekre került sor a partner országok oktatási, tudományos és gazdasági szereplői között.

A „Tiere Liebe„ modulok adaptálása, új modulok kidolgozása szintén az adott országok széleskörű szakembergárdáinak bevonásával készült. A kidolgozott modulok kipróbálása és a visszajelzések alapján történő fejlesztése, korrigálása után a tanártovábbképzések lettek megszervezve és lebonyolítva, melyen hazánkban összesen 15 tanár lett felkészítve a modulok használatára. Utolsó lépésként az adaptált és újonnan kifejlesztett modulok kipróbálása, és a sikeresség mérés van hátra.

Eredmények

Háttér tanulmány jogi keretek

Biodiverzitásvédelem és oktatás

Magyarország számos, a biológiai sokféleség megőrzését és a biodiverzitás fontosságának oktatásban való megjelenítését szorgalmazó nemzetközi egyezményt írt alá. Talán a legfontosabb a Rio de Janeiróban aláírt Biológiai Sokféleség Egyezmény, melynek aláírását a 1995. évi LXXXI. törvény a Biológiai Sokféleség Egyezmény kihirdetéséről [6] tartalmazza. Ezt megelőzően a 103/1993. (XII. 29.) OGY határozat a Magyar Köztársaság részéről a Rio de Janeiróban, 1992. június 13-án aláírt ENSZ Biológiai Sokféleség Egyezmény megerősítéséről szól [7]. Magyarország aláírta Cartagena Jegyzőkönyvet [8] és a Nagojai-Kuala Lumpur-i Kiegészítő Jegyzőkönyvet [9] is. De Magyarország aláírta többek között az „Aarhusi Egyezmény” [10], a „Berni Egyezmény”-t [11], Az európai, vadon élő élővilág és a természetes élőhelyek védelméről, a „Bonni Egyezmény”-t [12], A vándorló fajok összehangolt, nemzetközi védelmét szolgáló keretmegállapodást. Magyarország tagja a Natura 2000 Hálózatnak [13]. A Háttér tanulmány még számos egyezményt, kezdeményezést gyűjtött össze, melyeket Magyarország aláírt a biodiverzitás megőrzése céljából. Átvizsgálva Magyarország egyik, talán legfontosabb jogi szabályozó dokumentumát, az Alaptörvényét [14], meg kell, hogy állapítsuk, hogy a törvény Alapvetés részének P) cikk első bekezdése a következőképpen fogalmazza: „A természeti erőforrások, különösen a termőföld, az erdők és a vízkészlet, a biológiai sokféleség, különösen a honos növény- és állatfajok, valamint a kulturális értékek a nemzet közös örökségét képezik, amelynek védelme, fenntartása és a jövő nemzedékek számára való megőrzése az állam és mindenki kötelessége.” Tehát Magyarország olyannyira elkötelezett a biodiverzitás védelme érdekében, hogy azt az ország elsősorú törvényébe is beemelte. A Projekt számára a mások igen releváns törvényi szabályozó a 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről [15], mely célja és alapelvei részben a következőképpen fogalmaz: „A köznevelés egészét a tudás, az igazságosság, a rend, a szabadság, a méltányosság, a szolidaritás erkölcsi és szellemi értékei, az egyenlő bánásmód, valamint a fenntartható fejlődésre és az egészséges életmódra nevelés határozzák meg.” A szóban forgó törvény egy másik részen pedig a következőt olvashatjuk „62. § (1) A pedagógus ... kötelessége különösen, hogy... e) egymás szeretetére és tiszteletére, a családi élet értékeinek megismerésére és megbecsülésére, együttműködésre, környezettudatosságra, egészséges életmódra, hazaszeretetre nevelje a gyermekeket, tanulókat...” Tehát a pedagógus kiemelt feladata a környezettudatosság elsajátíttatása és mint ennek egyik sarkalatos elemének a biodiverzitás megőrzésének oktatása. A közoktatás szintjének meghatározó jogi szabályozója a 110/2012. (VI. 4.) Korm. rendelet a Nemzeti alaptanterv kiadásáról, bevezetéséről és alkalmazásáról [16] is számos helyen jeleníti meg, (például a közműveltségi tartalmak ismertetésénél) a biológiai sokféleség védelmének, illetve a biológiai sokféleségben rejlő információk elsajátításának fontosságát. A fent felsorolt vezető jogi dokumentumokból látható, hogy a jogalkotó elköteleződése megvan a biodiverzitás védelmének oktatására és az ehhez szükséges és elégséges jogszabályi környezetet meg is teremti.

Bár, ha a jogi keretek meg is teremtik egy európai szintű biodiverzitásvédelmi oktatás kereteit, meg kell, hogy vizsgáljuk ennek gyakorlati megvalósításait is. Ebben a kontextusban van nagy szerepük például az állatkerteknek és a vadasparkoknak, melyek több, egyéb feladatuk mellett, (melyek a Building a Future for Wildlife – The World Zoo and Aquarium Conservation Strategy, 2005, magyarul az Együtt a vadvilág jövőjéért, az állatkertek és akváriumok természetmegőrzési világstratégiájában

olvasható) az oktatást és képzést is magas színvonalon végzik. Ennek egyik iskolapéldája, a Magyarországon nagy hagyományoknak örvendő zoopedagógia [17]. „A zoopedagógia, vagyis állatkert-pedagógia, állatkertekben, akváriumokban, vadsparkokban zajló környezeti nevelési forma, melynek célja, hogy speciális módszerek felhasználásával a természetes környezet és az élővilág megmentéséért tevékenyen fellépő embert neveljen.” Ebből következően „a zoopedagógus tehát olyan környezeti nevelő, aki az élő gyűjtemények adta lehetőségeket eszközként felhasználva ismerteti meg és szeretteti meg az állat- és növényvilágot és hívja fel a figyelmet a természetes élővilág védelmére.” Ma Magyarországon számos helyen folyik zoopedagógia specializáció. Emellett Magyarországon kiemelkedő jó példaként lehet felhozni a Magyarországi Ökoiskola Hálózatot, mely napjainkban a hazai fenntarthatósági nevelés legmagasabb fokát képviseli. A Hálózat az Emberi Erőforrások Minisztérium (EEMI), és a Vidékfejlesztési Minisztérium (VM) szakmai, illetve anyagi támogatásával az EEMI kutató háttérintézménye az Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (OFI) koordinálásával működik közel 15 éve. Az Ökoiskola, a Hálózat honlapjának „definíciója” szerint „az ökológia és az ökonómia harmóniája” és mit ilyen nagy hangsúlyt fektet a biodiverzitás védelmére és annak oktatására [18]. A Zöld Óvoda Hálózat és a Minősített Erdei Iskolák is elsődleges célja a biodiverzitás védelme és az oktatás közelítése.

Elmondható tehát, hogy Magyarországon a törvényi háttér adott a Projekt céljainak magvalósítására és a hazai pedagógiai gyakorlattal is egybevágóan ezek a célok. Viszont nem találtunk olyan gyakorlatokat, melyek a Tiere Live modulokhoz hasonlóan hosszútávúan, osztályteremben valósítanak meg az állatasszisztált foglalkozásokkal a biodiverzitásiránti érzékenység fejlesztését és a fűkuszált kompetenciafejlesztést. Tehát az ELENA Projekt egy olyan részt tud betölteni a hazai környezeti nevelési gyakorlatban, melyre eddig még nem volt példa.

Élő állatok az osztályteremben

A Projekt szempontjából sarkalatos kérdés, hogy az állatok iskolákban történő bemutatására, a velük való huzamosabb testközelben való foglalkozásra, milyen pl.: biztonsági, egészségügyi, stb. rendelkezések vonatkoznak.

Az állatokkal való osztálytermi foglalkozás jogszabályi háttérének ismertetését az 1998. évi XXVIII. törvény az állatok védelméről és kíméletéről [18] jogszabállyal kell kezdeni.

A törvény IX. fejezete rendelkezik az állatvédelmi oktatásról, miszerint:

- „43/A. § (1) Az állatokkal szembeni megfelelő magatartásra, gondoskodásra nevelést, az állatok megismertetését az iskolai általános képzésbe, a szakképzésbe és az ismeretterjesztésbe be kell építeni.
- (2) Az (1) bekezdésben meghatározott feladatok végrehajtását az állami és önkormányzati szervek, valamint az oktatási intézmények kötelesek előmozdítani.
- (3) Az állam az állatokkal szembeni megfelelő magatartásra neveléssel összefüggő feladata ellátásáért való felelőssége körében, a szükséges ismeretek széles körű terjesztésével, tájékoztatások, képzések, oktatás biztosításával járul hozzá az állatok jóllétét figyelembe vevő szemlélet kialakításához.”

Látható tehát, hogy az állatokkal való etikus és megfelelő bánásmód kívánalom és követelmény is egyben, melyek magvalósításában az oktatási intézmények kiemelt szerepet játszanak.

A 41/2010. (II. 26.) Korm. rendelet a kedvtelésből tartott állatok tartásáról és forgalmazásáról [19], a kedvtelésből tartott állatok tartására és az állatokkal való bánásmódra vonatkozó rendelkezések részben határoz meg olyan konkrét paramétereket és elvárásokat, melyeket ezen állatok tartása során be kell tartani.

A 3/2001. (II. 23.) KöM–FVM–NKÖM–BM együttes rendelet az állatkert és az állatotthon létesítésének, működésének és fenntartásának részletes szabályairól [20] fogalmaz meg mellékletében olyan elhelyezési feltételeket, rovarok, soklábúak, szárazföldi rákok, csigák, pókszabásúak estében terráriumi és inszektáriumi méreteket (cm-ben), halak, esetében 1 cm halra

jutó víztömeget literben megadva, melyek betartása minden tekintetben eleget tesz az etikus bánásmód követelményeinek osztálytermi vonatkozásban.

A 19/2002. (V. 8.) OM rendelet a közoktatási intézmények elhelyezésének és kialakításának építészeti-műszaki követelményeiről [21], a környezetkultúra bekezdésben a következő képen fogalmazott: „Az intézmények külső-belső tereit az ízlésformálás érdekében lehetőség szerint, képzőművészeti alkotásokkal, alkalmasan megválasztott színekkel, élősarok telepítésével (virágok, akváriumok, terráriumok) gazdagítani kell.”

A segítő kutya, mint a szociális képességfejlesztés egyik igen jól alkalmazható „elem” miatt fontos az alábbi jogszabály megemlítése. A 27/2009. (XII. 3.) SZMM rendelet a segítő kutya kiképzésének, vizsgáztatásának és alkalmazhatóságának szabályairól [22] kimondja:

„9. § (1) ... a gazda és a kiképző (a továbbiakban együtt: segítő kutyát alkalmazó személy) jogosult a segítő kutyával tartózkodni és a segítő kutyát használni a közszolgáltatást nyújtó szerv, intézmény, szolgáltató területén és egyéb, mindenki számára nyitva álló létesítményben (területen), így különösen ...

h) közművelődési, oktatási, szociális, gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézményben.

A segítő kutya a rendelet értelmében a vakvezető kutya, a mozgáskorlátozott személyt segítő kutya, a hangot jelző kutya, a rohamjelző kutya, a személyi segítő kutya és a terápiás kutya. A fogalmak pontos definícióit a tárgyalt jogszabály tartalmazza.

A témával kapcsolatos, az Állami Népegészségügyi és Tisztiorvosi Szolgálat Országos Tisztiorvosi Hivatalához eljuttatott kérdéseinkre JÜ-5480-2/2014 iktatószámmal többek között a következő válasz érkezett:

„Állatok iskolákba való bevitelére, osztályteremben tartására hatályos jogi szabályozás nincs. Ilyen irányú felmérésről nincs tudomásunk. Minden esetben az intézmény vezetőjének felelőssége, hogy az általános biztonsági alapelvek figyelembevételével engedélyezi-e, illetve milyen feltételekhez köti az állatok bevitelét.”

„Amennyiben felmerül, hogy az állatok miatt a szokásosnál alaposabb takarítás, fertőtlenítés szükséges, ez utóbbi kivitelezéséhez az útmutatást az iskola-egészségügyi szolgálat – a területi járási népegészségügyi intézettel együttműködve – tudja biztosítani.”

Többek között Ők is felhívták figyelmünket a 27/2009. (XII. 3.) SZMM rendeletre a segítő kutyákkal kapcsolatban.

Mindenképpen meg kell említeni még két jogszabályt, a 2012. évi C. törvényt a Büntető Törvénykönyvről (Btk) [23] és a 40/2013. (II. 14.) Korm. rendeletet az állatkísérletekről [24].

A Btk a következőképpen fogalmaz a 244. § (1) cikkelyben:

„Aki

- a) gerinces állatot indokolatlanul oly módon bántalmaz, vagy gerinces állattal szemben indokolatlanul olyan bánásmódot alkalmaz, amely alkalmas arra, hogy annak maradandó egészségkárosodását vagy pusztulását okozza,
- b) gerinces állatát vagy veszélyes állatát elűzi, elhagyja vagy kiteszi, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A másik jogszabály szövegéből pedig kiderül, hogy az állatokat a „tűszúrás által okozottal azonos vagy annál magasabb szintű fájdalom, szenvedés, kín vagy maradandó egészségkárosodás” nem érheti.

Kompetenciák

A Projekt során meghatározásra kerültek azok a kompetenciák, kompetenciaelemek, melyek a Projektben részt vevő szakemberek és abba bevont külső kutatók, partnerek közös álláspontja alapján alkalmasak arra, hogy az egyén ezek birtokában tevékenyen képes legyen a biodiverzitás védelmére, annak megőrzésére, illetve ezzel párhuzamosan, ezekkel a kompetenciákkal a munkaerőpiac igényeinek is megfelelően. Munkánk során a kompetenciák alábbi definíciójából

indultunk ki: “a kompetenciák azon elvárható ismeretek, képességek, magatartási és viselkedési jegyek összessége, mely által a személy képes lesz egy adott feladat eredményes teljesítésére”. Más szavakkal a készségek, ismeretek, tulajdonságok illetve ügyességek nagyjából specifikált rendszere, amely magába foglalja a tanulásra való képességet is [25, 26, 27].

A 6 kompetenciaelem, mely a széleskörű nemzetközi műhelymunka és több körös egyeztetések során megfogalmazásra került [28]:

- kíváncsiság,
- tudásszerzés,
- felelős gondolkodás,
- összeszedettség,
- önreflexió és
- nyitottság.

Ez a 6 elem kapott kiemelt helyet a projekten belül, ám mellettük a „Tiere live” modulokban szereplő feladatok számtalan olyan egyéb készséget fejlesztenek, amelyek hozzájárulnak a gyerekek személyiségének formálásához. A partnerek együttes célja volt, hogy a rendszerszemléletet segítő játékokat és gyakorlati alapú módszereket dolgozzanak ki, így fejlesszék a diákok azon készségeit, melyek elengedhetetlenül fontosak a környezetről való felelős gondolkodás kialakításához. Az ELENA projekt ugyanakkor az eddig említett célokon még túlmutat; feladata, hogy megtalálja azt a közös területet, ahol összekötheti az ezidáig különálló környezeti nevelést illetve vállalkozói oktatást összekapcsoló kompetenciákat. Közös pontot jelent a két oktatási terület között az élményalapú tanulás. A saját tapasztalatok, élmények a valóságnak megfelelő környezetet biztosítanak, melyek elengedhetetlenek ahhoz, hogy a diákok a tanulási folyamat aktív szereplőivé váljanak. Az élő állatokon keresztül képesek vagyunk a tanulási folyamatba integrálni azt a „kockázati” tényezőt, mely a diákok számára egyfajta pozitív értelemben vett kiszámíthatatlanságot, problémaforrást és újdonságot jelent, amely kreatív megoldásokra vár, amelyhez alkalmazkodni kell és próbára teszi a diákok elméleti tudását. Az állatasszisztált oktatás úgy, mint a vállalkozói szellemű oktatás egy másik ugyancsak fontos üzenete, hogy problémák mindig felmerülhetnek és a gyerekeknek előbb utóbb képessé kell válniuk ezek kezelésére. A problémamegoldás folyamatán keresztül ráébrednek arra is, hogy képesek a gondok áthidalására ezáltal az önbizalmuk is nő a saját képességeiket illetően. Következésképpen nem csupán gyakorlati tapasztalatokkal lesznek gazdagabbak, hanem ez a folyamat jó hatással lesz a személyiségükre és jövőbeli teljesítményükre egyaránt. Ez az oktatási szemlélet összhangban áll az egész életen át tartó tanulás (LLL) egyik prioritásával, pontosabban, hogy az Európai Unió a világ egyik vezető tudásalapú társadalmává váljon és gazdasága képes legyen a fenntartható fejlődésre.

Meg kell említeni, hogy mivel maga a Projekt nemzetközi együttműködés alapján jött létre, és a bevont szakemberek az élet számtalan területeiről érkeztek, (tanárok, oktatáskutatók, biológusok, gazdasági szakemberek, környezetvédők) a kompetenciák és elemeinek megnevezése, leírása eltérhet a szakirodalomban megszokottól, de ez a könnyebb érthetőséget segíti és véleményünk szerint nem von le annak tudományos értékéből.

Hazai adaptált és újonnan kidolgozott modulok

A Projektben adaptált és újonnan kidolgozásra került Tiere Live modulok kiválasztását a hazai szociokulturális és történelmi háttér ihlette. A 3 magyar modul az alábbi élőlényekre koncentrál: a kutya és a farkas, a földigiliszták és a hangyák.

A farkas és a kutya

A fajokban rejlő genetikai potenciál azon kívül, hogy semmi jogunk más élőlényeket kiirtani a Földről, mindannyiunk számára kiemelt jelentőséggel ruházta fel a biodiverzitás védelmét. Ennek érzékeltetésére a farkas egy nagyon jó példa. A ma létező összes, mintegy kb. 700 kutyafajta egyetlen

őstől ered, azaz a farkastól (*Canis lupus*). A farkas és a háziított kutyák példáján keresztül jól látható, hogy minden egyes faj számtalan módon fejlődhet tovább. Jelen pillanatban senki sem tudja pontosan megmondani, hogy egyes jelenlegi fajok milyen jövőbeli előnyökkel szolgálhatnak az emberiség számára. Ezeknek a lehetőségeknek a megőrzése, jövőbeni kiaknázása annak függvénye, hogy az emberiség képes-e megőrizni a fajok genetikai potenciálját, sokszínűségét. A kutya és a farkas analógiája és az arra épülő gyakorlatok a fent vázolt összefüggést járják körül, a mellett, hogy a farkas, mint csúcsragadozó, az egészséges ökoszisztéma fenntartásában kulcsszerepet játszik. A szociális kompetenciák fejlesztésben is nagyon jól „használhatóak” a terápiás és munkakutyák, melyekkel foglalkozva a diákok élményszerűen fejleszthetik a Projektben meghatározott kompetenciák közül a felelős gondolkodás és összeszedettség elemeket.

A földigiliszták

A földigiliszták vitathatatlanul fontos szerepet töltenek be a talaj egészséges állapotának megőrzésében. A történelem során az emberek már igen korán felismerték a földigiliszták szerepét a talaj termékenységének növelésében. A régi kínaiak és egyiptomiak ismerték talajjavító munkájukat, Egyiptomban pedig nem csupán a Nílus áradása által biztosított tápanyagdús iszap, hanem a nagy becsben tartott földigiliszták is hozzájárultak a mezőgazdaság virágzásához. Arisztotelész a föld „bélrendszerének” nevezte őket.

A modern mezőgazdaság számtalan veszélyforrást jelent a földigiliszták részére, mint például a növényvédő szerek, a talaj tömörödése, a talajművelés vagy szántás. Ezekre a földigiliszták érzékenyen reagálnak, mert megzavarják természetes életüket és életterüket, így egyre inkább visszaszorul azon területek száma, ahol háborítatlanul végezhetik az élővilág szempontjából oly hasznos tevékenységüket.

A földigilisztákat habár szinte mindenki ismeri, mégsem örvendenek túlságosan nagy népszerűségnek a gyerekek körében, a hazai „Tiere Live” modulok közül ezért a földigiliszták tartoznak a „nem szeretem” állatok közé. A feladatok lehetőséget adnak arra, hogy különböző nézőpontokból ismerjék meg ezeket a méltatlanul mellőzött élőlényeket és személyesen is kapcsolatba kerüljenek velük. A cél, hogy a gyerekek megismerjék a földigiliszták helyét és szerepét az ökoszisztémában - így nagyobb felelősséget ébreszthető bennük e rejtett életmódú állatok iránt.

A földigiliszták életmódja ugyanakkor lehetőséget ad a hulladékhasznosítás, komposztálás kérdéskörének körbejárására, melyek kiemelt jelentőséggel bírnak a fenntartható gazdaság szempontjából. A gyerekeknek a földigiliszták élővilágban betöltött szerepén keresztül hasonlíthatják össze az anyag körforgását a természetben és az emberi környezetben. A feladatok a nyitottság, a felelős gondolkodás és tudásszerzés elemeinek támogatásával segíti a gyerekek tanulási folyamatát.

A hangyák

A hangyák tökéletes megfigyelési alanyok lehetnek a gyerekek számára, hiszen közvetlen környezetünkben is fellelhetők, ráadásul nagyon élénk, folyton valamin buzgón munkálkodó állatok így könnyen lekötik a megfigyelők figyelmét. A hangyák számos ökológiai rendszerben töltenek be fontos szerepet: más rovarokat fogyasztanak, beporoznak virágokat, növényi magokat szállítanak és hozzájárulnak a tápanyag körforgásához. A fészkek mindennapos tevékenysége alapul szolgál a diákok által egyszerűen végrehajtható megfigyelési feladatok elvégzéséhez és a saját tapasztalatok feldolgozásához.

Napjainkban végzett kutatások rámutattak, hogy mi emberek is milyen sokat tanulhatunk a hangyák rendkívül hatékonyan működő társas életmódjából, szervezeti modelljéből és kommunikációjából (elég megemlíteni a telekommunikáció területét, az internetet vagy a közlekedést). A hangyák, éppúgy, mint az emberek, közösségalkotó lények, ám míg az emberi közösségeken belül egyfajta hierarchia uralkodik (top-down), addig a hangya kolóniákban pont fordítva működnek a dolgok, azaz alulról felfelé indulnak el a változások. A hangyáknak helyben kell reagálni az aktuális kihívásokra és nem felülről érkező utasításokra várnak, részben ennek is köszönhető kitűnő alkalmazkodóképességük a változó környezethez.

A természetben fellelhető innovatív megoldások és jó példák csak akkor lesznek az emberi társadalom számára megismerhetők, ha vigyázunk a biológiai sokszínűség megőrzésére, legyen szó bármilyen apró méretű élőlényekről. Ám szerepük elengedhetetlenül fontos egy fenntartható fejlődésre képes gazdaság létrejöttéhez.

A hangya modul kapcsán érintett kompetenciaelemek között fontos megemlíteni a kíváncsiságot, nyitottságot, tudásszerzést, összeszedettséget és felelős gondolkodást.

Mind a három modul lehetőséget teremt az önreflexióra, hogy a diákok visszatekinthessenek a saját személyiségükben végbement változásokra a feladatok elvégzését követően.

Összefoglalás

Az ELENA Projekt, egy 3 évet átölelő, transzeurópai együttműködés. Célja az osztálytermekbe bevinni az élő állatokat és velük olyan hosszútávú, élményalapú gyakorlati foglalkozásokat megvalósítani, melyeken keresztül a biodiverzitás megőrzéséhez szükséges attitűdök fejlődnek, a mellett, hogy olyan kompetenciákat fejlesszünk, melyek a gazdaságban jelentkező munkaerőpiaci igényeket is kielégítik. A gyakorlatorientált, állatasszisztált foglalkozások egységes keretrendszerét a bajor „Tiere Live” oktatómodulgyűjtemény adja. A Projektben résztvevő országok ezek közül adaptálnak és dolgoznak ki új gyakorlatokat saját oktatási rendszerükbe illesztve, készítene fel tanárokat és követik nyomon a modulok kipróbálását. A hazai háttérelmézés feltárta, hogy a magyar jogi szabályozás, mind az oktatás, mind pedig az állatokra vonatkozó szabályok tekintetében szinkronban van a Projektben alkalmazott gyakorlatokkal és a megfogalmazott célokkal. A hazai szociokulturális, ökológiai és történelmi háttér megismerése, illetve a szakemberekkel történt egyeztetések során a Projektben vállalt 3 kidolgozandó magyar modul a „farkas és a kutya”, „földigiliszták” és a „hangyák”. A megalkotott gyakorlati anyagok kidolgozása és a tanárképzések megtörténtek. A modulok kipróbálása és értékelésük a következő tanévben várható.

Köszönet

A szerzők köszönetüket szeretnék kifejezni a Projektben résztvevő összes személy áldozatos munkájáért, kiemelten Dr. Ilosvay Györgynek az SZTE-JGYPK munkatársának a felbecsülhetetlen szakmai segítségéért.

Referenciák

- [1] Hungarian Central Statistical Office: 2011. ÉVI NÉPSZÁMLÁLÁS 3. Országos adatok, Budapest, 2013 ISBN 978-963-235-417-0,
http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_00_2011.pdf (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [2] Kovátsné Németh Mária: Az erdőpedagógiától a környezetpedagógiáig, Pécs, 2010, Comenius
- [3] <http://www.elena-project.eu/index.php> (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [3] Weinert, F.: Concept of competence: a conceptual clarification , in Rychen, D. and Salganik, L. (eds), Defining and Selecting Key Competencies, Seattle, 2001
- [4] Szerkesztette: Vásárhelyi Judit: Nemzeti Környezeti Nevelési Stratégia Alapvetés Harmadik, javított kiadás, Magyar Környezeti Nevelési Egyesület, 2010
http://mkne.hu/NKNS_uj/layout/NKNS_layout.pdf (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [5] <http://www.anl.bayern.de/projekte/tierelive/> (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [6] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=24071.254775 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [7] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=19567.30645 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [8] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=85596.120124 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [9] <https://www.cbd.int/information/parties.shtml#tab=2> (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [10] http://www.ff3.hu/upload/Aarhus_m.pdf (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [11] <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ListeDeclarations.asp?NT=104&CM=8&DF=&CL=ENG&VL=1> (utolsó megtekintés 2015.06.26.)

- [12] http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!DocNumber&lg=en&type_doc=Decision&an_doc=1982&nu_doc=461 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [13] http://ec.europa.eu/environment/nature/info/pubs/docs/nat2000/2002_faq_hu.pdf (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [14] <http://www.kormany.hu/download/4/c3/30000/THE%20FUNDAMENTAL%20LAW%20OF%20HUNGARY.pdf> (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [15] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=139880.244832 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [16] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=149257.256438 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [17] Nagy Irén: ZOOPELAGÓGIAI HASZNOSKÖNYV – módszertani segédanyag, Fővárosi Állat- és Növénykert ISBN 978-963-06-4045-9
- [18] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=34584.254792 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [19] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=131539.255331 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [20] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=55565.243253 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [21] ftp://witch.pmmf.hu:2001/Tanszeki_anyagok/Mernok%20Tovabbkepzo%20Kozpont/muszakiellenor/regebbitanfolyamok/2011_tavaszi_tanfolyam/jegyzetek/jogszab-nem%20friss_2009marc/jogszabalyok/miniszt/19_2002_OM.pdf (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [22] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=124322.178270 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [23] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=152383.256051 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [24] http://njt.hu/cgi_bin/njt_doc.cgi?docid=158951.261796 (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [25] RECOMMENDATION OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 18 December 2006, on key competences for lifelong learning
http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2006/l_394/l_39420061230en00100018.pdf (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [26] Weinert, F., Concept of competence: a conceptual clarification, in Rychen, D. and Salganik, L. (eds): Defining and Selecting Key Competencies, Seattle, 2001
- [27] <http://www.ofi.hu/tudastar/nemzetkozi-kitekintes/egesz-eleten-at-tarto#11> (utolsó megtekintés 2015.06.26.)
- [28] Kovács Ildikó, Czippán Katalin, Szandi-Varga Péter, Manana Ratiani: ELENA Projekt Kompetencia keretrendszer: <file:///C:/Users/Petzelt/Downloads/Kompetencia%20Keretrendszer.pdf> (utolsó megtekintés 2015.06.26.)